

Deel I: Algemene context

1. Demografische context

1.1 EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING

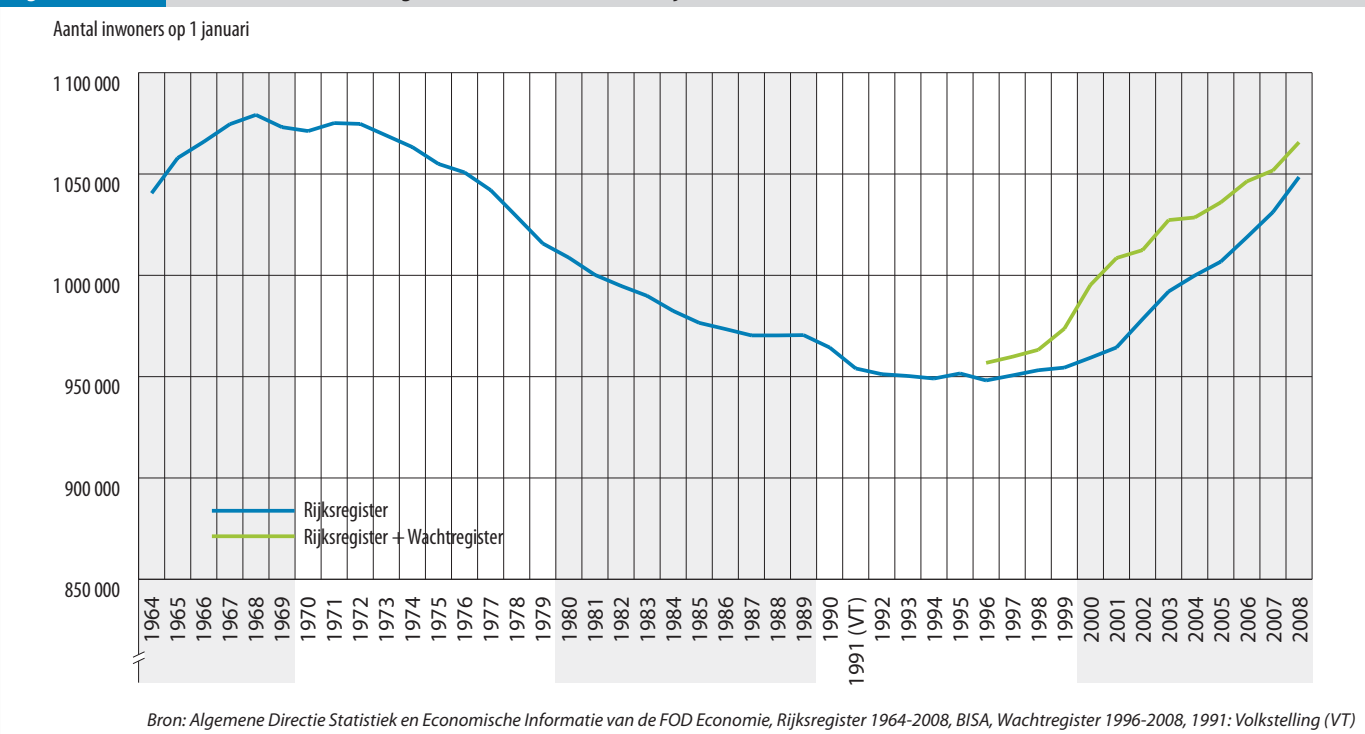
Op 1 januari 2008 telde het Brussels Gewest officieel 1 048 491 inwoners (en 17 180 inwoners in het Wachtregister).

De officiële cijfers moeten echter worden verbeterd. Het aantal inwoners dat daadwerkelijk in het Brussels Gewest verblijft, ligt in werkelijkheid veel hoger dan het aantal in de officiële statistieken gepubliceerd door de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI).

Tabel 1-01 bevat de verschillende bevolkingscategorieën opgenomen in de officiële gegevens en diegene die er niet in opgenomen zijn.

Het aantal inwoners van het Gewest, rekening houdend met het Wachtregister, is in het groen weergegeven in de figuur 1-01. In 2008 vertegenwoordigde de bevolking in het wachtregister 1,6 % van de totale officiële bevolking. Dit aandeel is sinds 2003 in dalende lijn (1).

Figuur 1-01 Evolutie van de bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1964-2008

Tabel 1-01 Bevolkingscategorieën

categorie	bron	aantal
“Officiële” bevolking	Rijksregister der natuurlijke personen	1 048 491 op 1/1/2008
Kandidaat-vluchtelingen	Wachtregister	17 180 op 1/1/2008 13 895 op 1/1/2009
Personen met een diplomatiek statuut (diplomaten, ambtenaren met een diplomatiek statuut en hun gezinsleden)	Federale Overheidsdienst voor Buitenlandse Zaken	Ongeveer 12 000 in het Brussels Gewest op 15/9/2009
Onregelmatig binnengekomen of verblijvende personen (“mensen zonder papieren”)	S. Adriaenssens in “De staat van Vlaanderen”	Raming: 100 000 in België, waarvan een groot deel in het Brussels Gewest
Bepaalde categorieën van mensen die in het Brussels Gewest verblijven, maar die er niet zijn gedomicilieerd (studenten, toeristen,...)		

■ Veel van de gegevens in dit hoofdstuk over het Brussels Gewest is ook terug te vinden op gemeentelijk niveau; wij nodigen u uit de “Gemeentelijke fiches voor de analyse van de lokale statistieken in het Brussels Gewest 2009” te raadplegen. U vindt deze binnenkort terug op de website van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn (www.observatbru.be).

Bij de “officieel getelde” Brusselaars (momenteel meer dan één miljoen) moeten de kandidaat-vluchtelingen die zijn ingeschreven in het Wachtregister, de personen met een diplomatiek statuut, maar ook de mensen zonder papieren worden opgeteld.

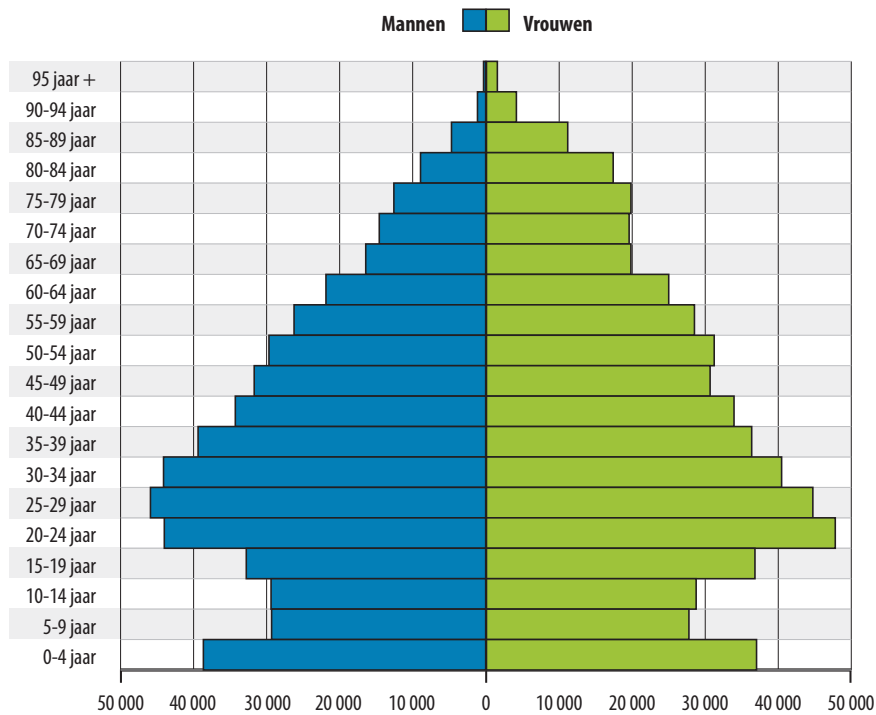
1.2 LEEFTIJD- EN GESLACHTSSTRUCTUUR

De structuur van de leeftijdspiramide in het Brussels Gewest wordt gekenmerkt door een brede basis, met een toenemend aantal jonge kinderen en jongvolwassenen.

In tegenstelling tot wat men vaststelt in de rest van het land, daalt de gemiddelde leeftijd van de Brusselse bevolking. De gemiddelde leeftijd verschilt sterk van de ene Brusselse

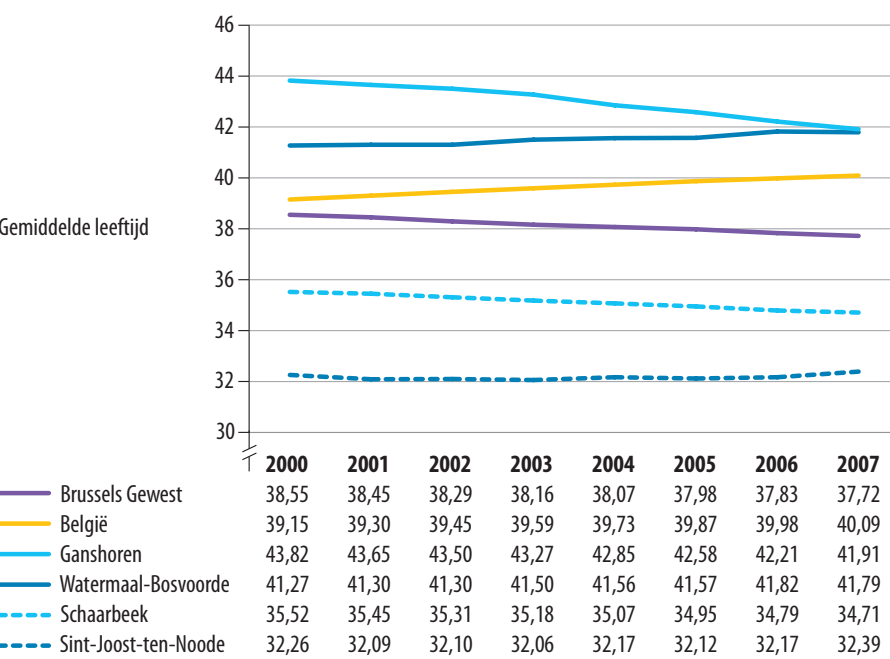
gemeente tot de andere: Ganshoren blijft de "oudste" gemeente, gevolgd door Watermaal-Bosvoorde, terwijl Sint-Joost-ten-Node de "jongste" is (figuur 1-03). De gemiddelde leeftijd daalt in alle gemeenten, behalve in de gemeenten van het zuidoostelijk kwadrant: de gemiddelde leeftijd blijft stabiel in de gemeenten Sint-Lambrechts-Woluwe en Ukkel, en stijgt zelfs in Watermaal-Bosvoorde en Sint-Pieters-Woluwe.

Figuur 1-02 Bevolkingshistogram van het Brussels Gewest op 1/1/2008

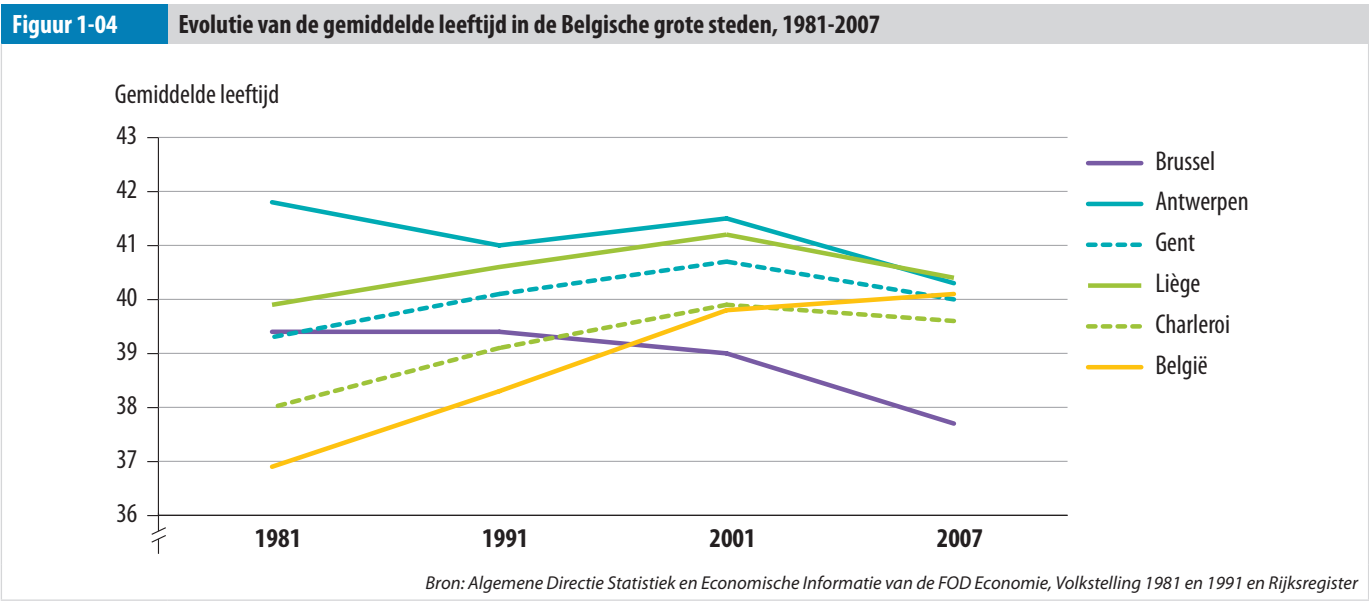
Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister

Figuur 1-03 Evolutie van de gemiddelde leeftijd in het Brussels Gewest en vergelijking tussen extreme gemeenten en het hele land, 2000-2007

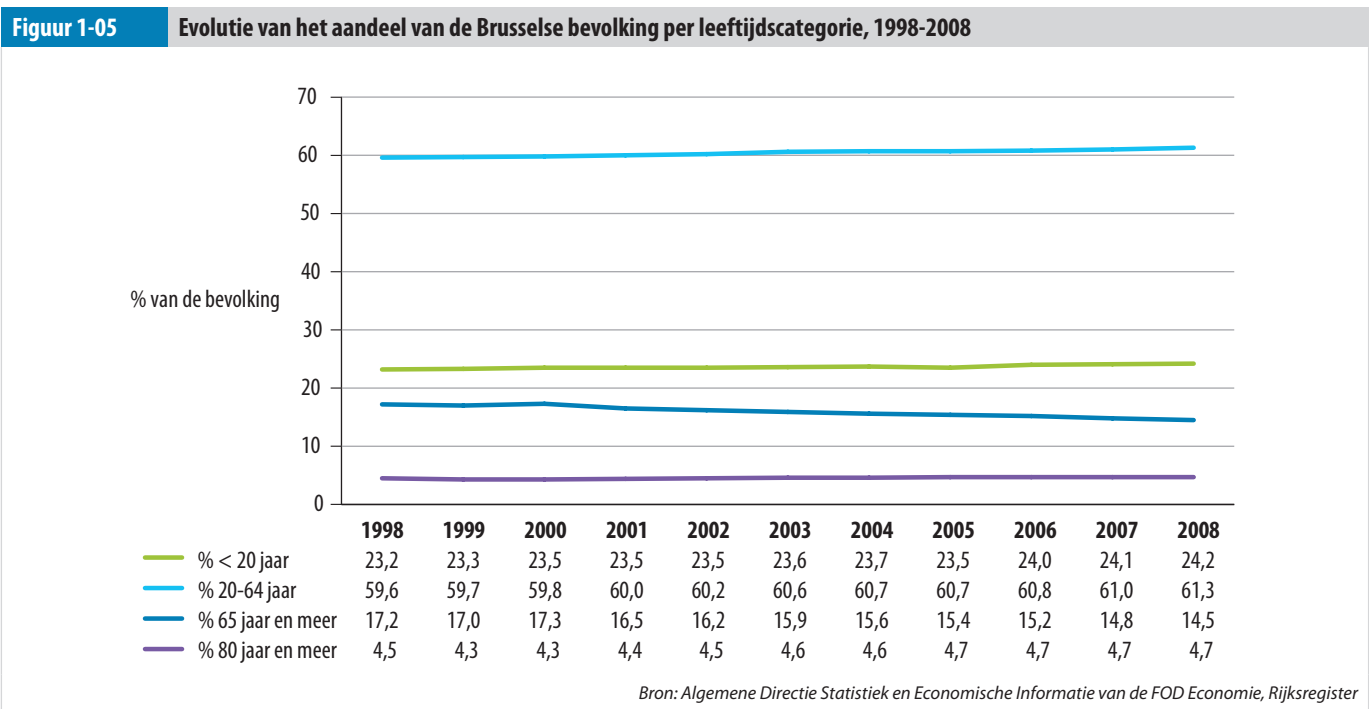
Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister

De afgelopen jaren werden alle grote Belgische steden geconfronteerd met een verjonging van de bevolking, maar alleen in het Brussels Gewest wordt een voortdurende daling van de gemiddelde leeftijd waargenomen sinds 1981.

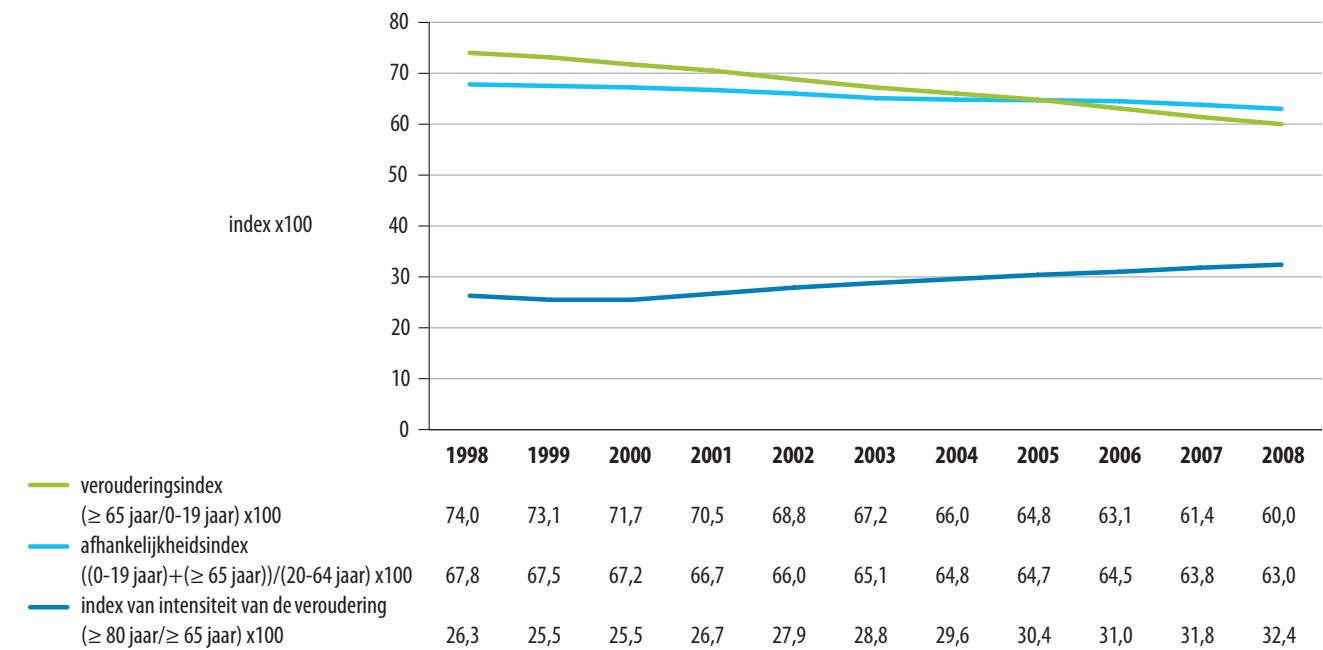

In het Brussels Gewest blijven het aantal jongeren onder de 20 jaar en de actieve bevolking (20-64 jaar) lichtjes stijgen, terwijl het aantal 65-plussers daalt. Het aantal 80-plussers in de Brusselse bevolking is sinds 2005 stabiel (figuur 1-05).

Deze evoluties verklaren de voortdurende daling van de *verouderingsindex**, die van 74 % in 1998 is gedaald tot 60 % in 2008, alsook van de *afhankelijkheidsindex**. De *index van intensiteit van de veroudering** stijgt daarentegen wel voortdurend (figuur 1-06). Volgens de ramingen van het planbureau zouden deze trends aanhouden tot in 2020 (2).

Figuur 1-06 Evolutie van de demografische indexen, Brussel, 1998-2008

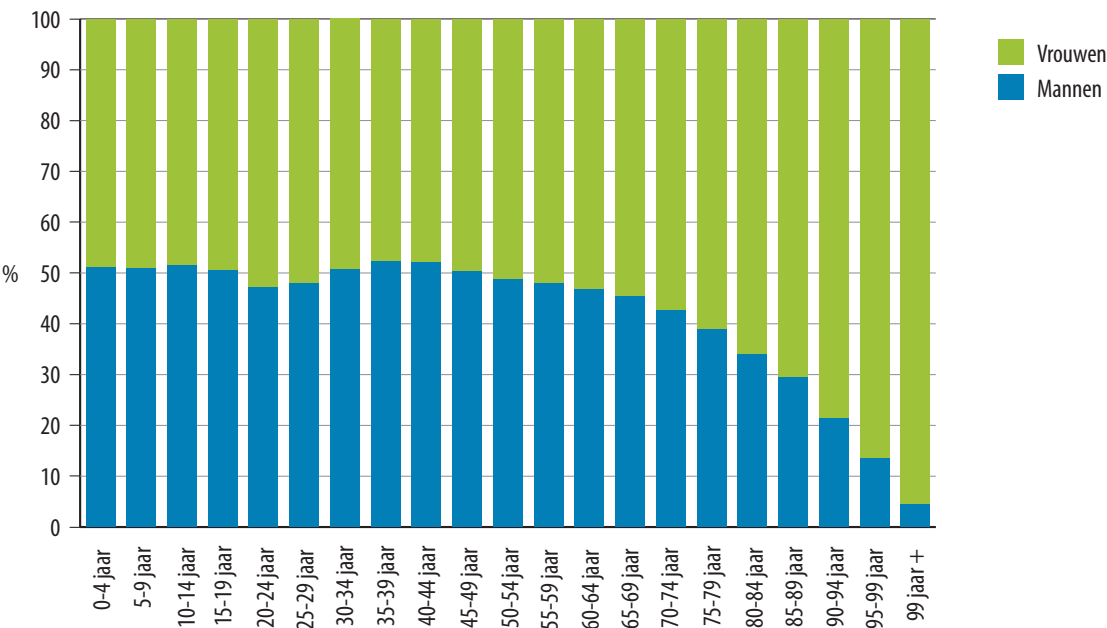

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister

In tegenstelling tot wat men in heel België vaststelt, daalt de gemiddelde leeftijd van de Brusselse bevolking, net zoals in alle grote steden van het land.

Het aandeel mannen en vrouwen varieert met de leeftijd. Er zijn iets meer mannen dan vrouwen in de groep onder de 20 jaar en in de groep tussen 30 en 50 jaar. Vanaf 50 jaar stijgt het aandeel vrouwen geleidelijk tot 74 % voor de categorie 85-plussers.

Figuur 1-07 Aandeel mannen en vrouwen in de Brusselse bevolking naar leeftijd, 2008

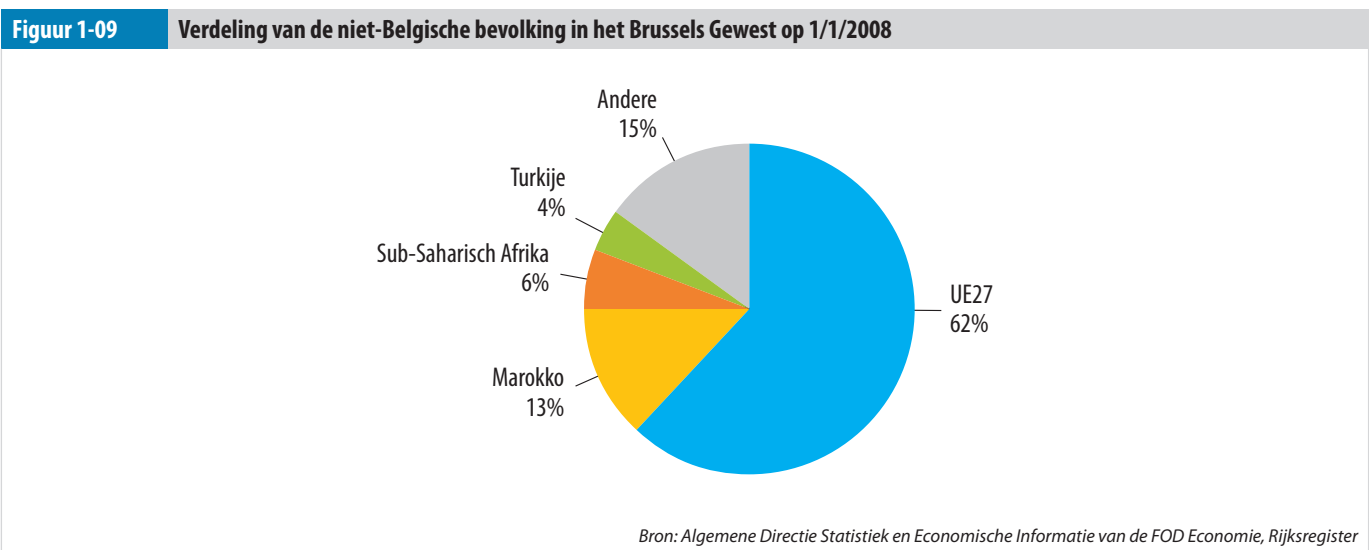
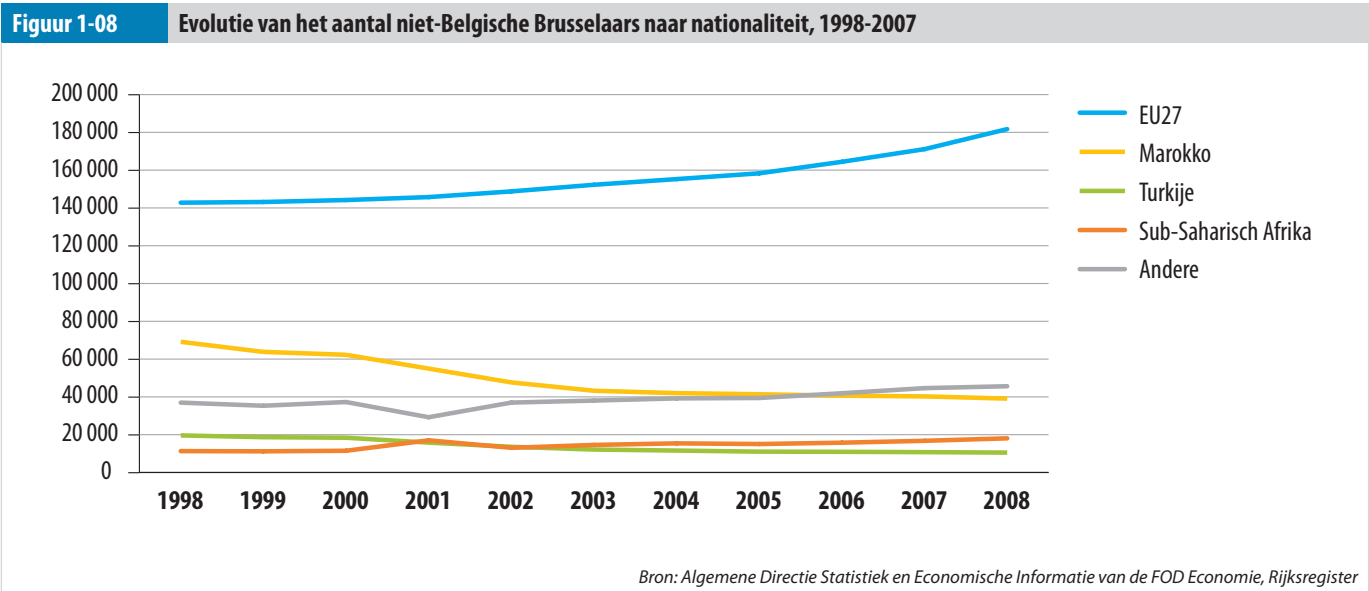

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister

1.3 BRUSSEL: EEN MULTICULTURELE STAD

Op 1 januari 2008 telde het Brussels Gewest officieel 28,1 % inwoners met een vreemde nationaliteit. Dit percentage stijgt jaarlijks lichtjes sinds 2001. De grootste stijging stellen we vast bij mensen uit een land van de Europese Unie (EU27).

Op 1 januari 2008 vertegenwoordigden zij 61,6 % van de Brusselse niet-Belgische bevolking. Het aantal personen met de Marokkaanse en Turkse nationaliteit blijft dalen, voornamelijk als gevolg van het verkrijgen van de Belgische nationaliteit voor de nieuwe generaties (figuur 1-08).

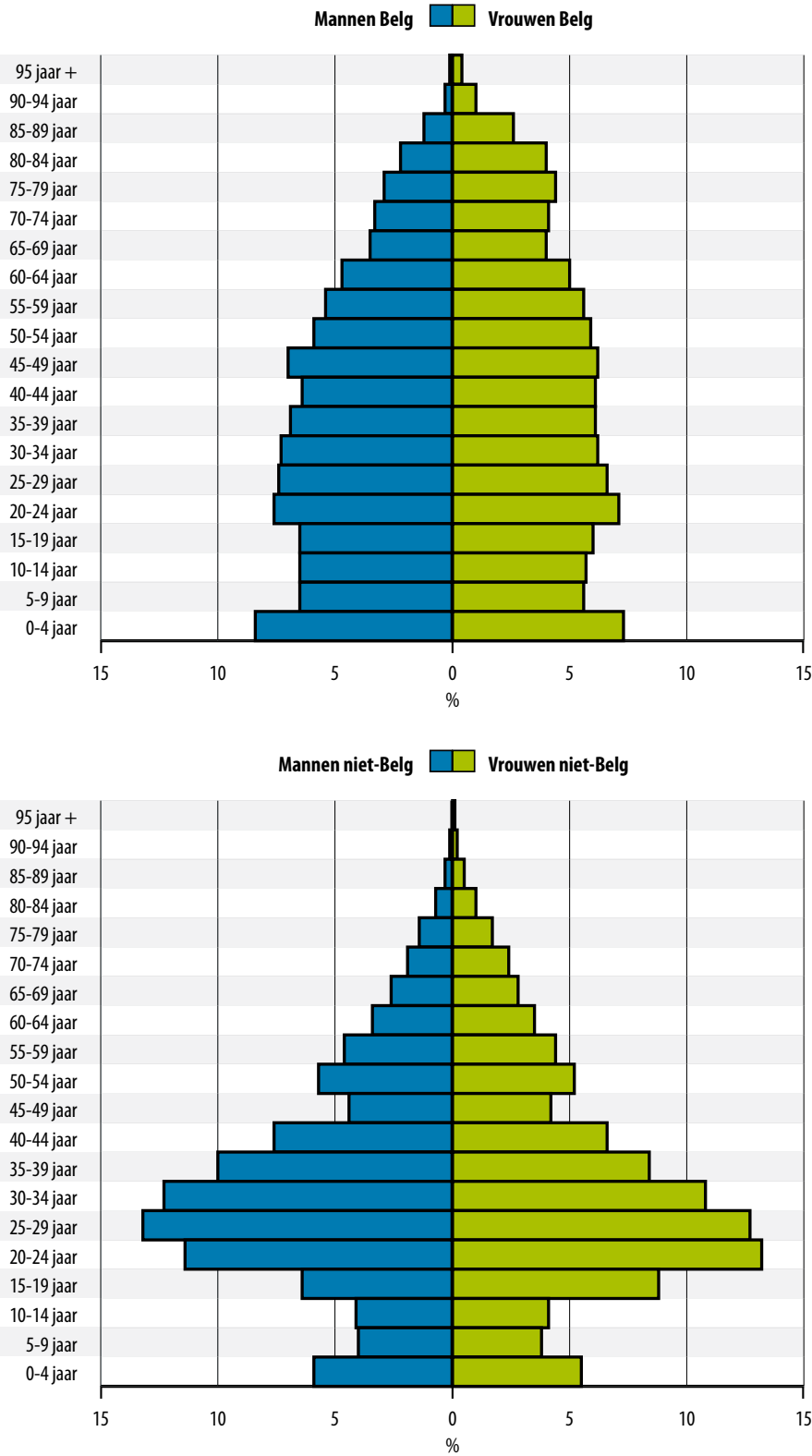

Bijna twee derde van de niet-Belgen die officieel in Brussel wonen, is afkomstig van een van de 27 lidstaten van de EU.

De structuur van de Belgische en niet-Belgische bevolking volgens leeftijd verschilt enorm: bij de niet-Belgen is het aantal jongvolwassenen groter en het aantal ouderen kleiner. We zien echter mettertijd dat de basis van de

piramide bij de niet-Belgen smaller wordt, en breder bij de Belgen. Dit fenomeen kan onder meer worden verklaard doordat de kinderen van de derde generatie migranten automatisch de Belgische nationaliteit krijgen.

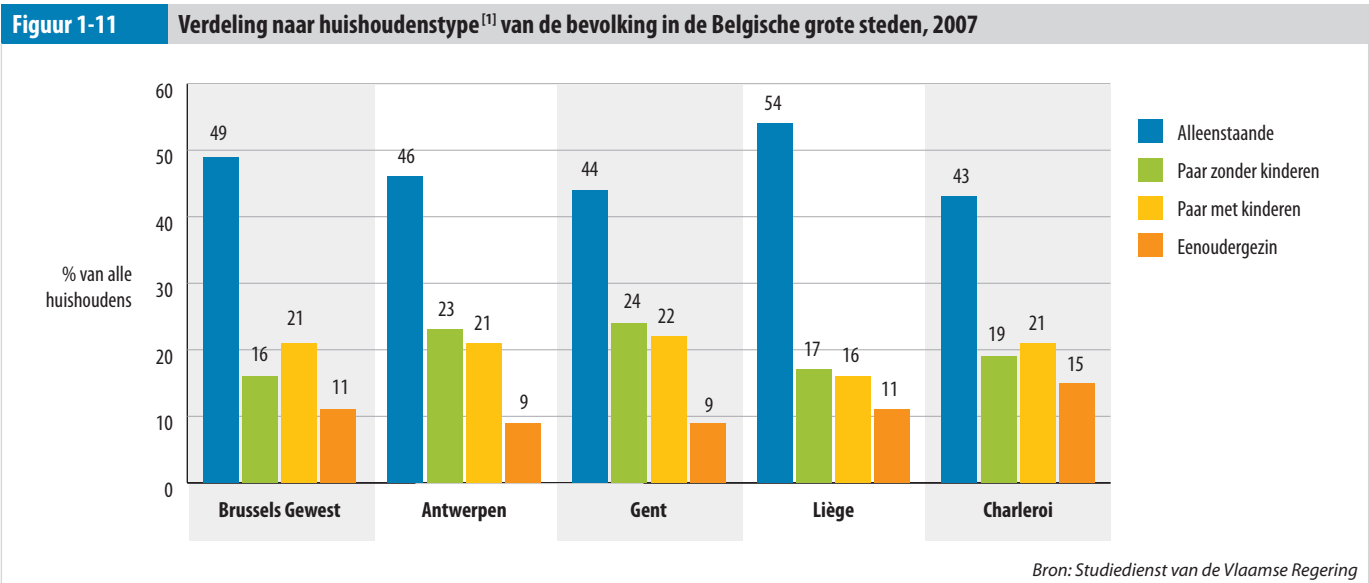
Figuur 1-10 **Histogram van de Belgische en niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest op 1/1/2008**

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister

1.4 SOORTEN HUISHOUDENS

Wat het aandeel alleenstaanden betreft, komt het Brussels Gewest op de tweede plaats, na Luik. Het aandeel eenoudergezinnen is in beide steden gelijk, na Charleroi.

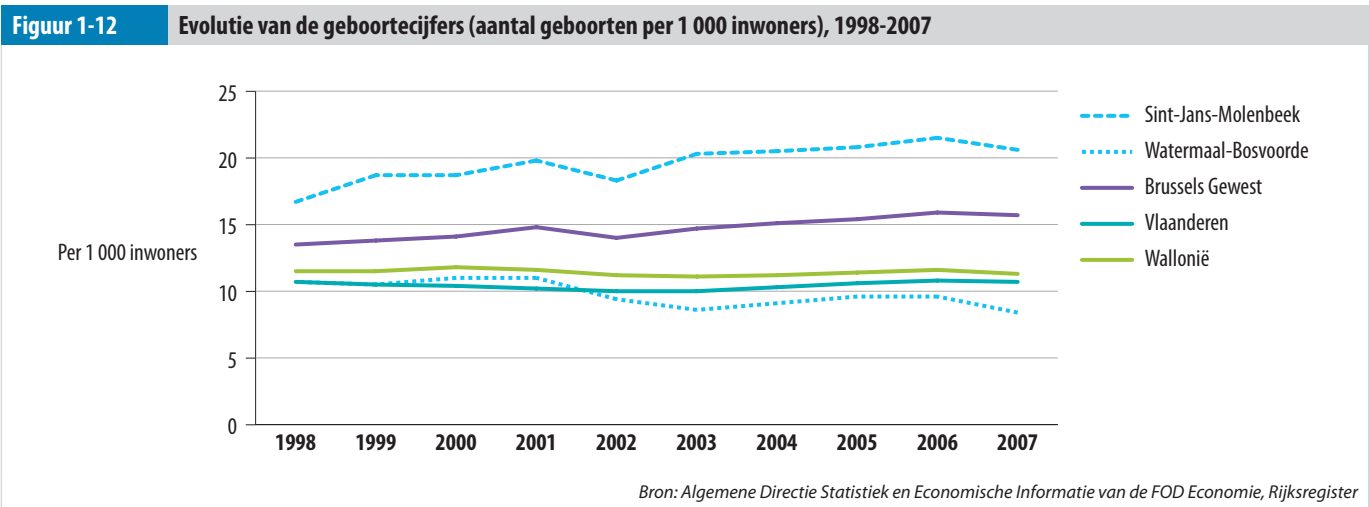
1.5 GEBORTECIJFER

Het *geboortecijfer** in het Brussels Gewest stijgt voortdurend.

De geboortecijfers in figuur 1-12 worden berekend op basis van het Rijksregister dat wordt samengesteld op basis van de bevolkingsregisters van de gemeenten (woongemeente). Een andere bron met informatie over de geboorten zijn de statistische formulieren voor geboorte, die worden ingevuld door de gezondheidswerkers en de diensten van de burgerlijke stand van de gemeente van geboorte. Deze bron houdt rekening met alle geboorten, ongeacht het verblijfsstatuut van de moeder. Het aantal geboorten dat via deze bron wordt geregistreerd ligt dus veel hoger dan het

aantal dat door het Rijksregister wordt geregistreerd (+1 456 geboorten in 2007).

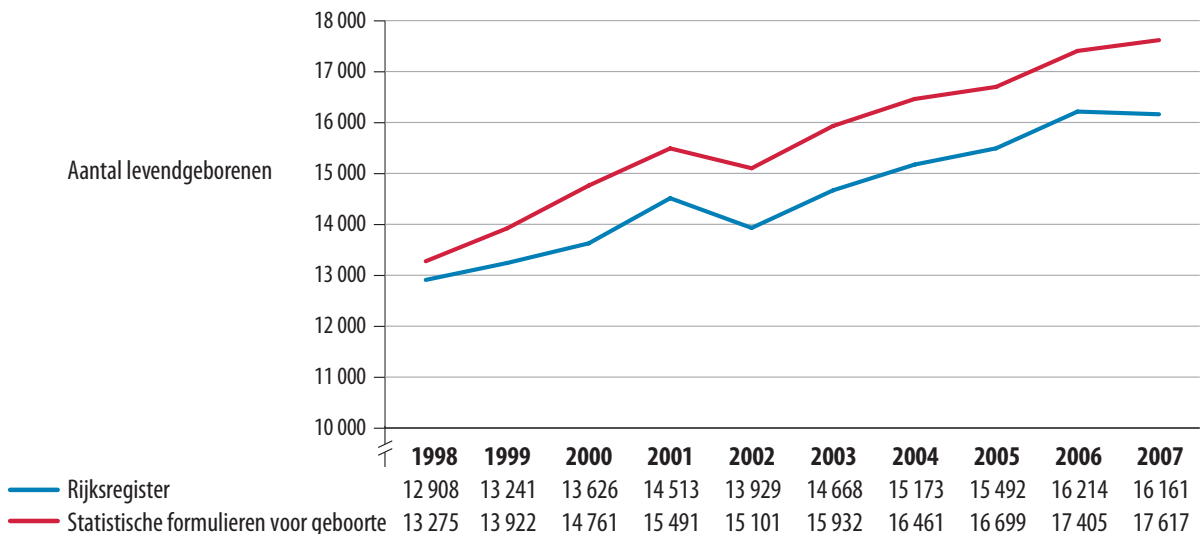
In 2007 had meer dan de helft van deze niet in het Rijksregister geregistreerde geboorten betrekking op inwoners van Brussel-Stad, Schaarbeek, Anderlecht en Elsene. Deze geboorten hebben enerzijds betrekking op kinderen van wie de moeder in het wachtregister is ingeschreven (138 geboorten in 2007 en 114 in 2008) en anderzijds op bijzondere situaties (zie tabel 1-01). Verhoudingsgewijs zijn ze in de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe, Sint-Joost-ten-Node, Etterbeek en Brussel-Stad goed voor 10 % van de geboorten.

¹ In de figuur werden alleen de vier vaakst voorkomende huishoudentypes opgenomen waardoor de som van de percentages geen 100 % bedraagt.

Figuur 1-13

Evolutie van het aantal Brusselse levendgeborenen volgens het Rijksregister en volgens de statistische formulieren voor geboorte^[2], 1998-2007

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister en Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, Statistische formulieren voor geboorte

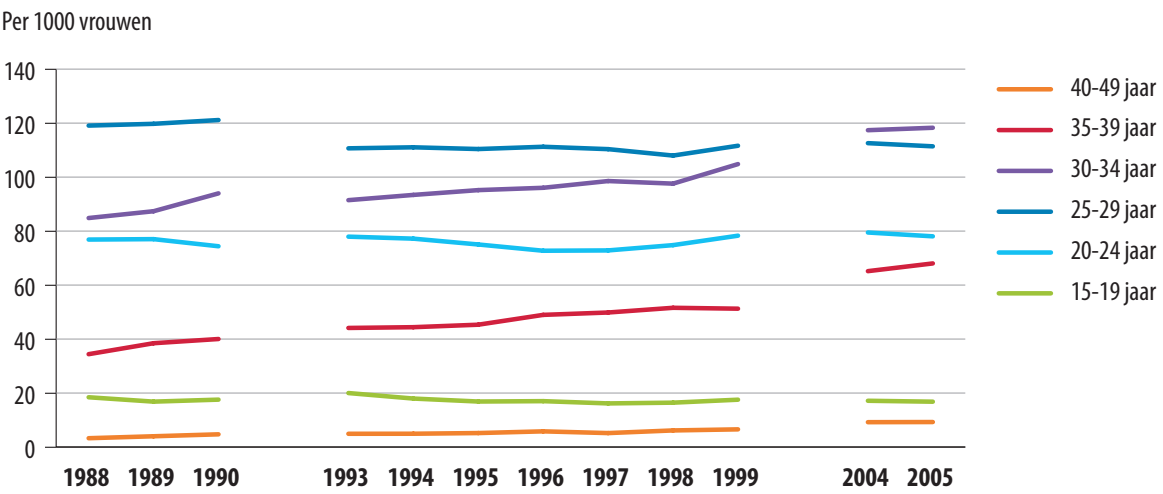
De sociodemografische kenmerken van de geboorten in Brussel kunnen alleen worden geanalyseerd aan de hand van de statistische formulieren voor geboorte. Voor het vervolg van dit rapport zal dus deze bron worden gebruikt.

Het vruchtbaarheidscijfer daalt voor vrouwen onder de 20 jaar, terwijl het sterk stijgt voor vrouwen boven de 30 jaar. Het vruchtbaarheidscijfer voor 40-plussers is tussen 1988 en 2005 verdrievoudigd.

Het hogere geboortecijfer in het Brussels Gewest ten opzichte van de andere gewesten is te wijten aan een hoger vruchtbaarheidscijfer*, maar vooral aan een groter aandeel jongvolwassen in de vruchtbare leeftijd.

Figuur 1-14

Evolutie van de vruchtbaarheidscijfers per leeftijdsgroep in het Brussels Gewest, 1988-2005

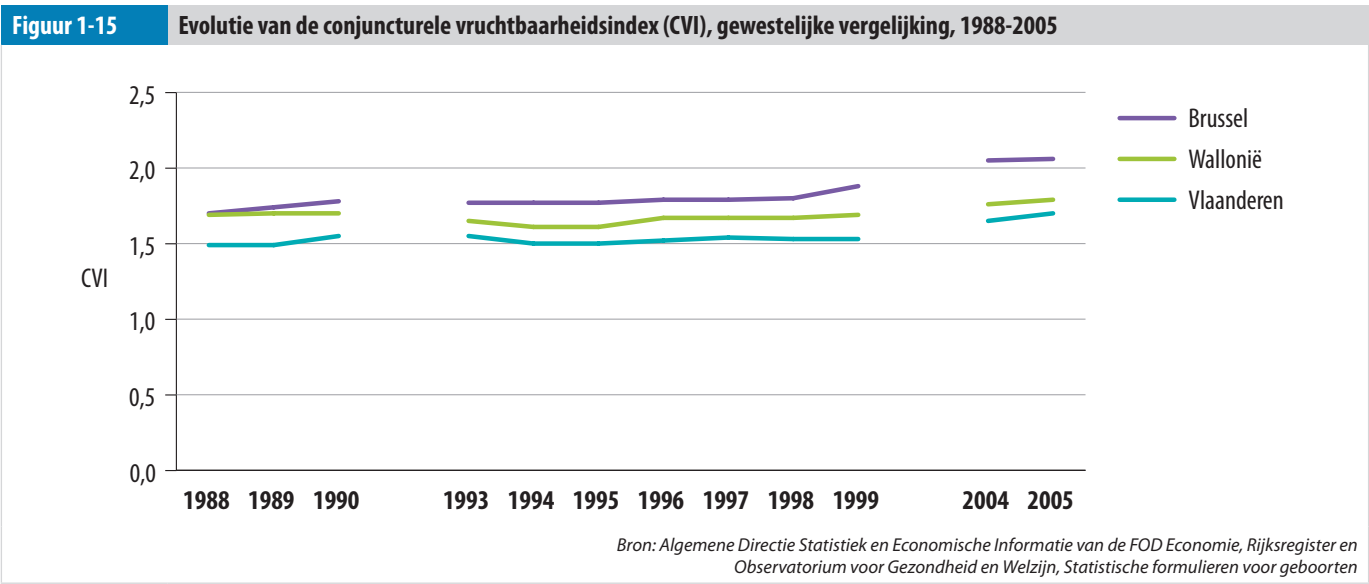

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, Rijksregister en Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, Statistische formulieren voor geboorten

² Het verschil tussen beide bronnen is onderschat voor de jaren 1998 en 1999 omdat de formuliergegevens van geboorten van Brusselse baby's in Wallonië voor deze jaren nog niet beschikbaar waren op het moment van de redactie van dit rapport; zij vertegenwoordigen ongeveer 1,5 % van de Brusselse geboorten.

Dankzij de *conjuncturele vruchtbaarheidsindex** krijgen we een beeld van het gemiddeld aantal kinderen dat een vrouw van de bevolkingsgroep in kwestie in haar vruchtbare periode zou hebben (als ze op elke leeftijd dezelfde

vruchtbaarheid zou hebben als diegene die voor deze leeftijd werd genoteerd in de loop van het bestudeerde jaar). Het verschil tussen Brussel en de andere gewesten is toegenomen tussen het einde van de jaren 90 en 2004.

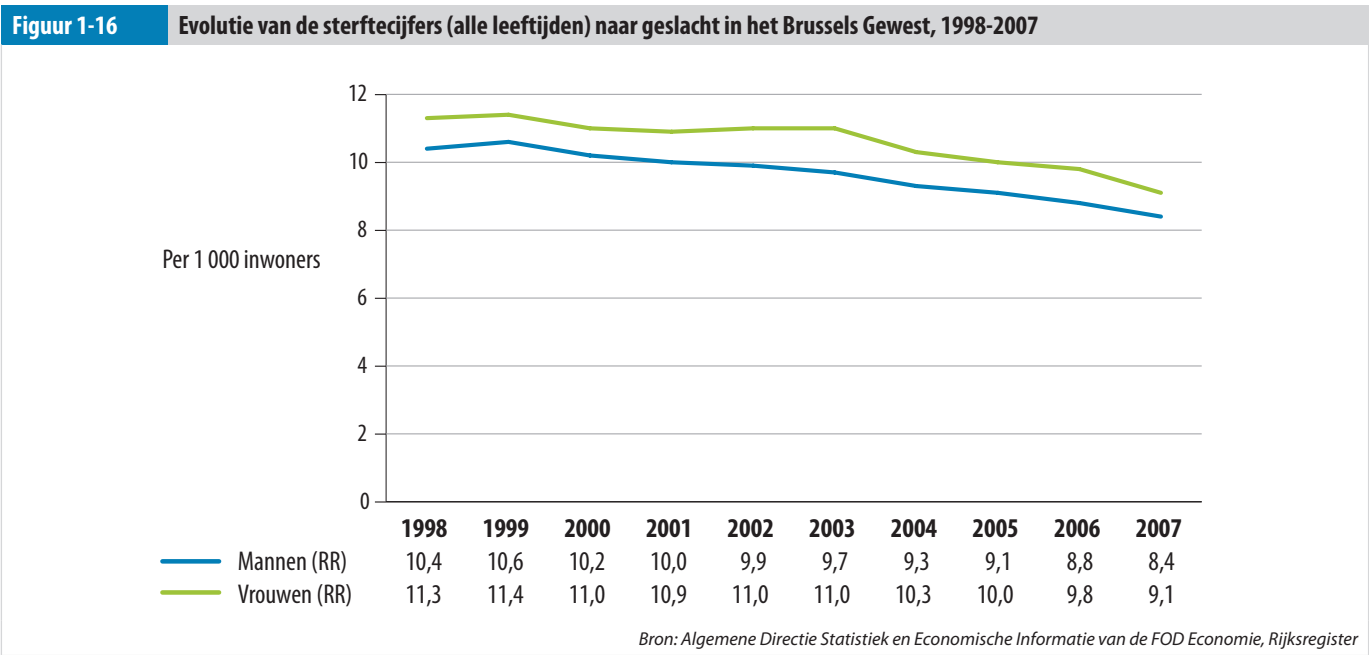

Het hoger geboortecijfer in het Brussels Gewest ten opzichte van de andere gewesten is voornamelijk toe te schrijven aan een groter aandeel jongvolwassenen op vruchtbare leeftijd. Het vruchtbaarheidscijfer voor vrouwelijke 40-plussers is tussen 1988 en 2005 verdrievoudigd.

1.6 MORTALITEIT

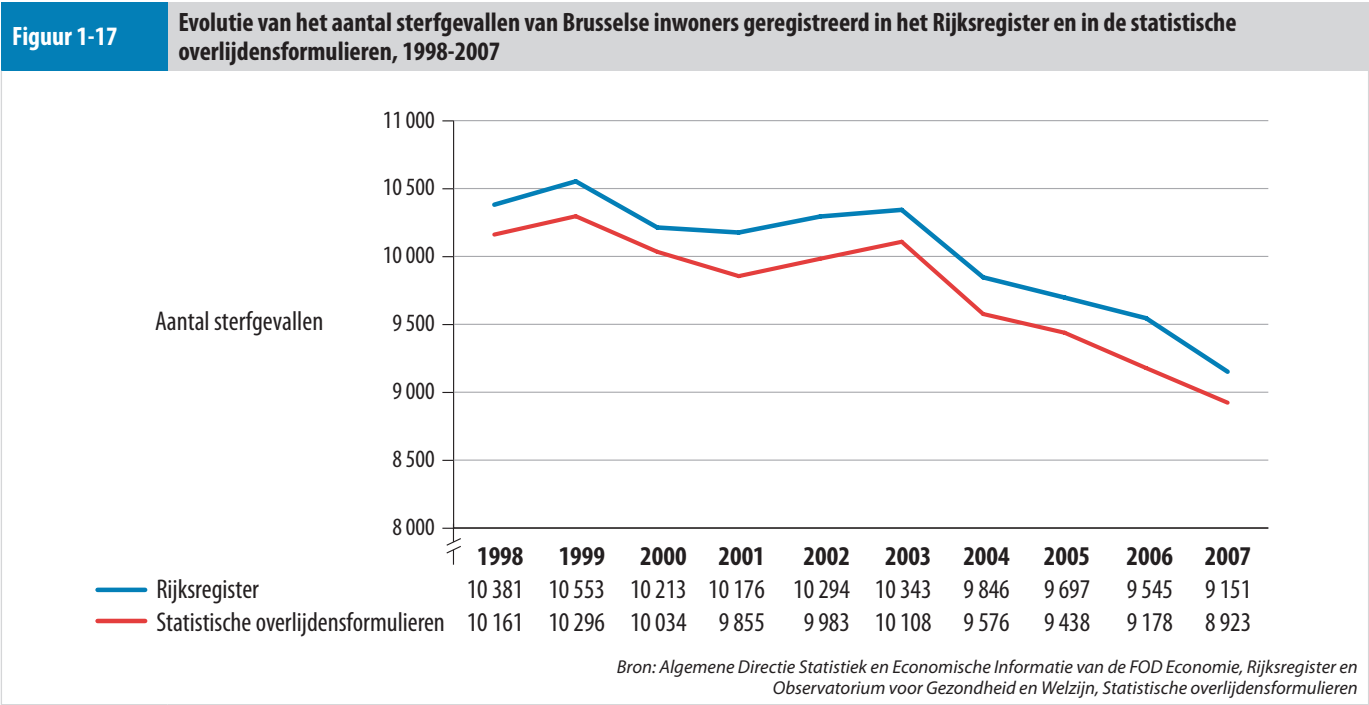
1.6.1 Algemeen sterftecijfer

Het algemeen sterftecijfer blijft dalen. Dat van vrouwen is groter dan dat van mannen, omdat de bevolking meer bejaarde vrouwen telt.

In tegenstelling tot wat men bij de geboorten ziet, ligt het aantal sterfgevallen dat via de statistische formulieren wordt geregistreerd lager dan het aantal dat via het Rijksregister wordt geregistreerd. Dit verschil wordt grotendeels

verklaard doordat sterfgevallen van Brusselaars in Wallonië^[3] of in het buitenland^[4] niet in de statistische formulieren van Brussel worden opgenomen.

Voor een gedetailleerdere analyse van het sterftecijfer (per leeftijd, oorzaak, enz.) wordt in dit rapport gebruik gemaakt van de statistische formulieren voor het overlijden. De sterftecijfers worden lichtjes onderschat (voor 2007 bedraagt het algemeen sterftecijfer voor alle leeftijden berekend op basis van het Rijksregister 8,8 per 1000, terwijl het 8,6 per 1000 bedraagt op basis van de statistische formulieren).

De Brusselse sterftecijfers liggen onder het Europees gemiddelde voor de periode 2003-2007. De Brusselse cijfers, voor leeftijd gestandaardiseerd naar de Europese standaardpopulatie (ESR)* bedragen 792,9/100 000 voor mannen en 504,4/100 000 voor vrouwen (inclusief sterfgevallen van kinderen jonger dan een jaar); dat is iets hoger dan in Vlaanderen voor 2004-2006 (respectievelijk 750,5 en 470,2) (4).

Vergelijking van de gestandaardiseerde sterftecijfers in Brussel en in andere Europese regio's

De gestandaardiseerde cijfers voor mannen en vrouwen liggen aanzienlijk hoger in Brussel dan in andere stedelijke regio's zoals Ile de France of de regio van Madrid, hoger ook dan in Berlijn of Stockholm. Ze liggen eerder in de buurt van de cijfers voor Londen, Nederland of Luxemburg (3). Toch bevinden ze zich bij de cijfers van de 10 landen met de laagste sterftecijfers, na Finland en vóór het Verenigd Koninkrijk (5).

Aangezien de gestandaardiseerde cijfers rekening houden met de leeftijdsstructuur, kunnen de relatief lage sterftecijfers voor het Brussels Gewest niet worden verklaard door de leeftijdsstructuur van de bevolking. Het geografische verschil van gestandaardiseerde sterftecijfers weerspiegelt veeleer de sociaal-economische verschillen. De Europese regio's met de hoogste gestandaardiseerde sterftecijfers zijn sociaal-economisch achtergestelde regio's, zoals de landen uit Oost-Europa, Nord-Pas-de-Calais in Frankrijk, Schotland in het Verenigd Koninkrijk of Andalusië in Spanje.

Er is ook een invloed van de levensstijlen. De meeste regio's uit het zuiden van Europa hebben bijzonder lage sterftecijfers, voornamelijk voor vrouwen, dankzij een zeer lage cardiovasculaire mortaliteit die waarschijnlijk samenhangt met de mediterrane voedingsgewoonten (olijfolie, groenten, fruit, vis, en matige consumptie van melkproducten en vlees...). Het sterftecijfer in Brussel is het resultaat van zowel negatieve (groot aandeel armen) als positieve factoren (groot aandeel personen uit mediterrane landen).

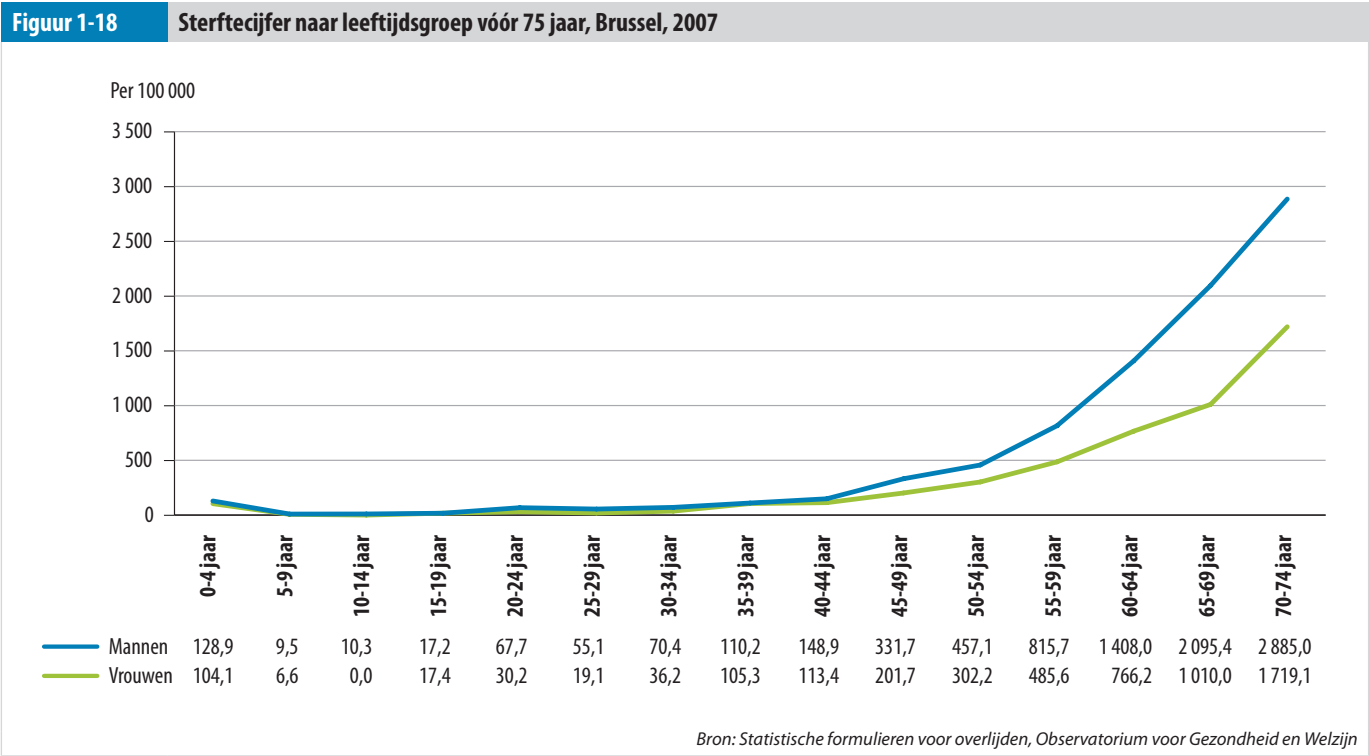
3 Op het moment van publicatie beschikken we nog niet over alle gegevens omtrent overlijdens van Brusselaars in Wallonië. In 2004 waren dat er 212, ofwel 2,2 % van de via de formulieren geregistreerde sterfgevallen.

4 Het betreft hier vaker niet-Belgen.

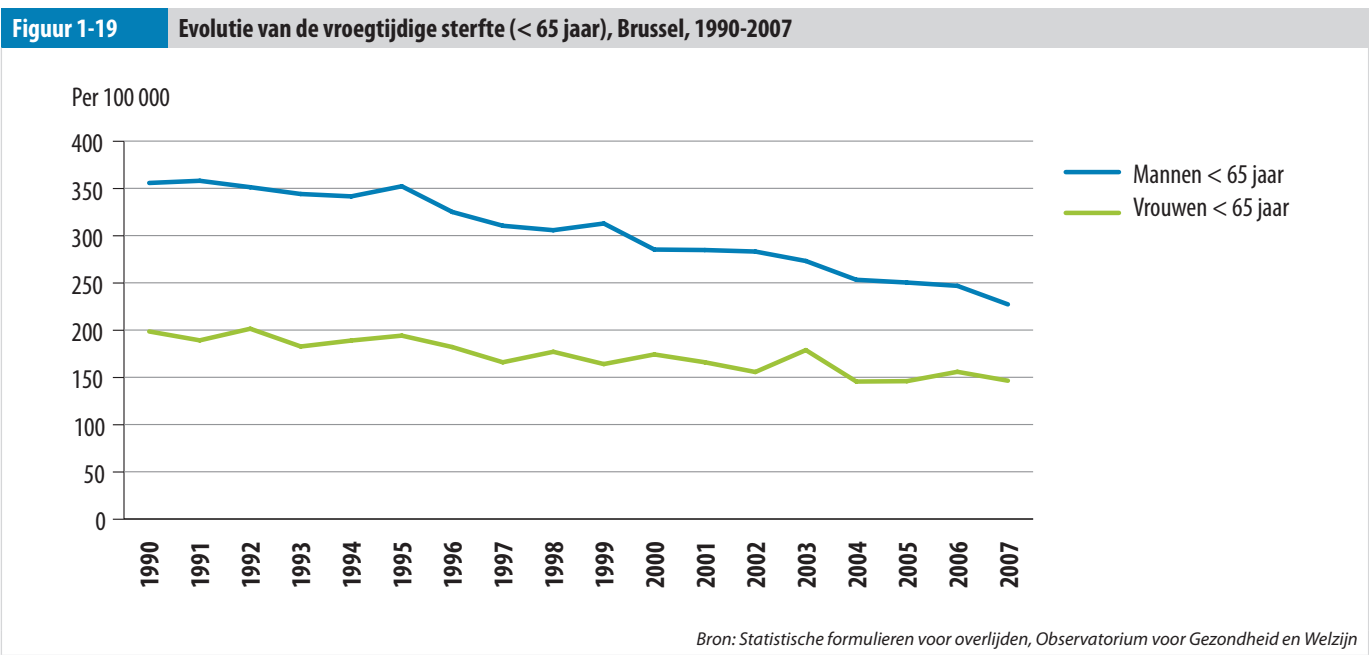
1.6.2 Vroegtijdig overlijden

Over het algemeen spreekt men van vroegtijdig overlijden bij sterfgevallen vóór de leeftijd van 65 jaar. Steeds meer worden evenwel alle sterfgevallen vóór de leeftijd van 75 jaar als vroegtijdig beschouwd.

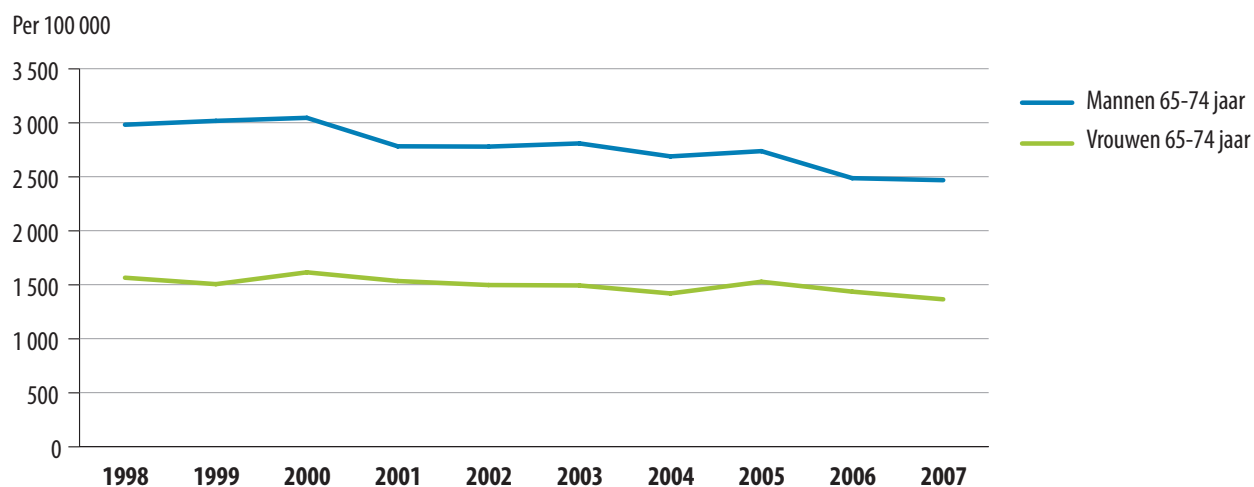
De sterftecijfers stijgen met de leeftijd, behalve in de kindertijd: de sterftecijfers voor de 5- tot 14-jarigen zijn het laagst. In elke leeftijdscategorie liggen de sterftecijfers voor mannen hoger dan die voor vrouwen.

De mortaliteit vóór 65 jaar daalt voortdurend sinds 1990, in het bijzonder bij mannen (figuur 1-19). Ook de mortaliteit van de categorie 65- tot 74-jarigen is in de afgelopen 10 jaar sterker gedaald bij mannen (figuur 1-20).

Figuur 1-20 Evolutie van de sterfte tussen 65 en 74 jaar, Brussel, 1998-2007

Bron: Statistische formulieren voor overlijden, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

De mortaliteit vóór 65 jaar daalt voortdurend sinds 1990, in het bijzonder bij mannen.

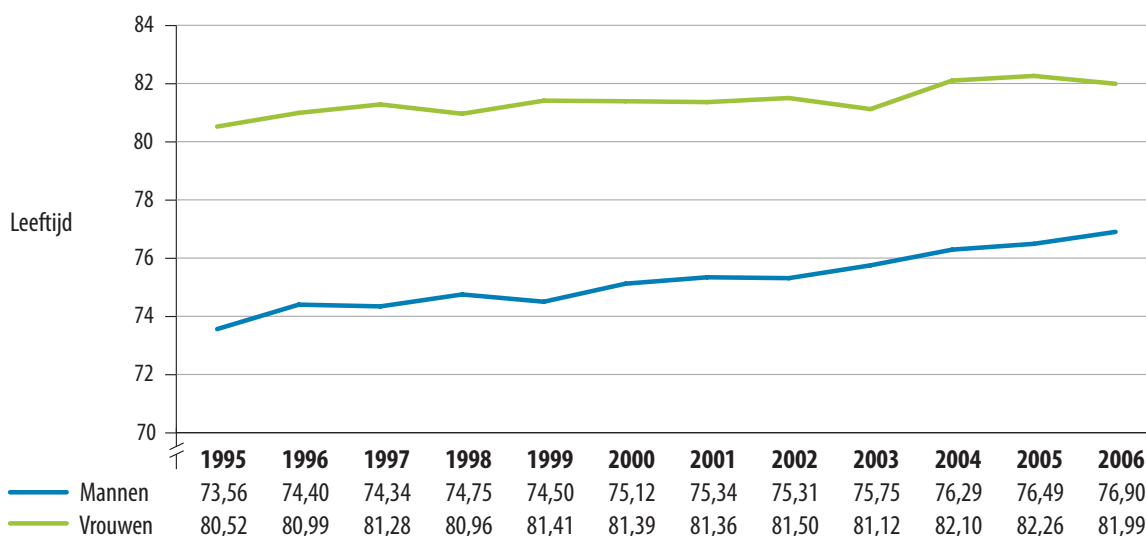
1.7 LEVENSV ERWACHTING

De levensverwachting bij de geboorte blijft toenemen, zowel in het Brussels Gewest als in het hele land.

Op basis van de gegevens van het Rijksregister bedroeg de levensverwachting in 2006 voor mannen 76,9 jaar en voor vrouwen 82,0 jaar. Deze cijfers liggen dicht in de buurt van die voor het hele land: 77,0 voor mannen en 82,6 voor vrouwen.

Het verschil in levensverwachting bij de geboorte tussen mannen en vrouwen wordt kleiner: van 7,0 jaar in 1995 tot 5,1 jaar in 2006. In het Brussels Gewest is dit verschil het kleinst (5,2 jaar in Vlaanderen en 6,5 jaar in Wallonië in 2006).

Figuur 1-21 Evolutie van de levensverwachting naar geslacht, Brussel, 1995-2006

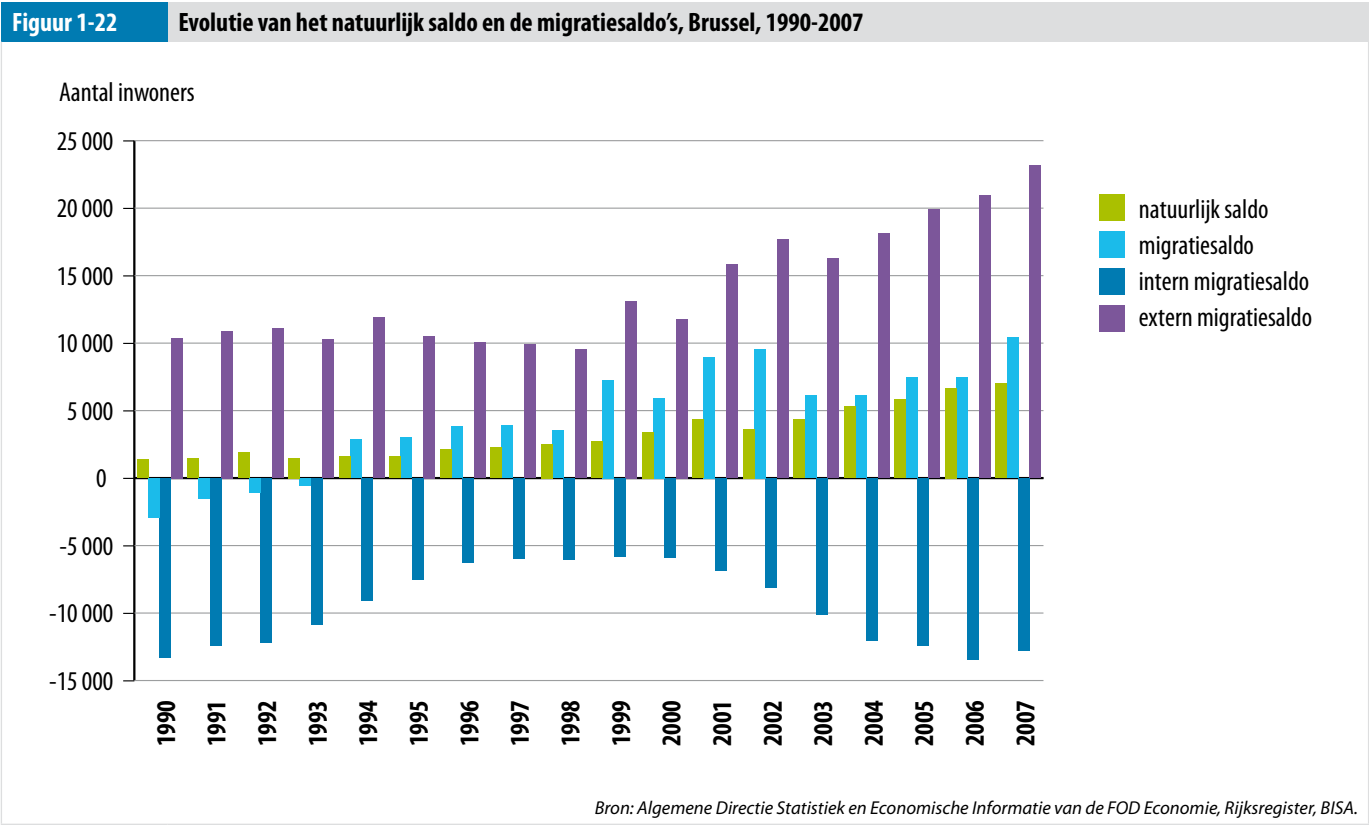

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie

1.8 MIGRATIES

Het intern migratiesaldo (beweging van de bevolking tussen de rest van het land en het Brussels Gewest) bedroeg in 2007 -12 787 (78 010 mensen uit de rest van het land zijn zich in het Brussels Gewest komen vestigen, terwijl 90 797 Brusselaars het Gewest hebben verlaten voor een ander gewest van het land). Het extern migratiesaldo (beweging van de bevolking tussen de rest van de wereld en het Brussels Gewest) bedroeg +23 179 (34 992 personen uit een ander land zijn zich in het Brussels Gewest komen vestigen en 11 831 Brusselaars zijn naar het buitenland verhuisd) (1).

De integratie van verschillende bevolkingsbewegingen: geboorten, sterfgevallen en migraties resulteren in een voortdurende stijging van de Brusselse bevolking sinds 1999: het aantal geboorten ligt hoger dan het aantal sterfgevallen (positief natuurlijk saldo) en een positief (intern + extern) migratiesaldo. Deze verschillende bestanddelen worden weergegeven in figuur 1-22.

De voortdurende stijging van de Brusselse bevolking sinds 1999 kan worden verklaard door een geboortecijfer dat hoger ligt dan het sterftecijfer en door het grote aantal personen uit andere landen die zich in het Brussels Gewest hebben gevestigd.

2. Sociaal-economische context

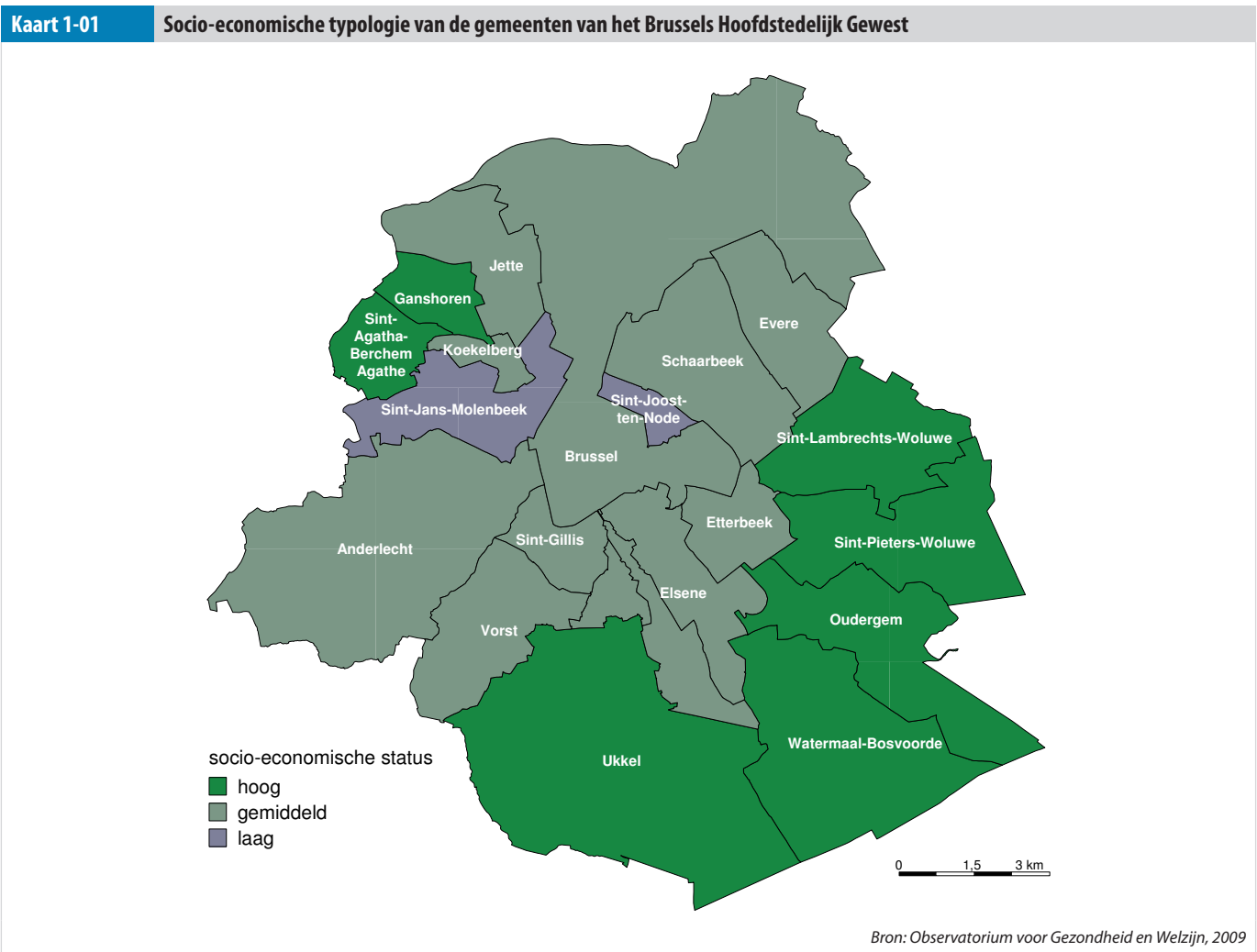
Meer dan een op de vier Brusselaars leeft onder de *armoederisicogrens** en het aantal mensen met een *leefloon** of met een gehandicaptenuitkering blijft stijgen. De werkloosheid blijft hoog, in het bijzonder bij de jongeren (6). Hoewel een groot deel van de bevolking in sociaal moeilijke omstandigheden leeft, trekt het Gewest ook hooggeschoolde jongvolwassenen aan. De bevolkingscategorie van de 50-plussers heeft gemiddeld een hoger opleidingsniveau dan het nationale gemiddelde.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is echter een stadsgewest met scherpe sociaal-economische tegenstellingen. Tot de 19 Brusselse gemeenten behoren de drie gemeenten met het laagste fiscale inkomen per inwoner van het land, terwijl slechts vijf gemeenten zich boven het nationaal gemiddelde bevinden.

Zelfs binnen elke gemeente zijn de sociaal-economische verschillen zeer uitgesproken. Ze werden geanalyseerd en in kaart gebracht in de Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad, gepubliceerd in 2006^[5] (7).

De sociale status is een belangrijke gezondheidsbepalende factor, daarom is een hoofdstuk van deze Gezondheidsindicatoren gewijd aan de analyse van het verband tussen sociale status en gezondheid in het Brussels Gewest.

Aangezien we om de sociale ongelijkheden ten opzichte van mortaliteit te analyseren niet over individuele sociaal-economische gegevens beschikken; hebben we gekozen voor een “ecologische” aanpak door aan iedere persoon het sociaal-economische niveau van zijn woongemeente toe te kennen. De 19 gemeenten werden onderverdeeld in drie

*De sociale status is een belangrijke gezondheidsbepalende factor.
Meer dan één op de vier Brusselaars leeft onder de armoederisicogrens
maar de socio-economische verschillen binnen het gewest zijn erg groot.*

5 Kan worden geraadpleegd op de website van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, www.observatbru.be

Referenties

groepen aan de hand van een *clusteranalyse** op basis van vijf variabelen: het aandeel huiseigenaars, het gemiddeld inkomen per inwoner, het percentage kinderen in een huishouden zonder inkomsten uit arbeid, het aandeel van de bevolking met een leefloon of een equivalent leefloon en het aandeel niet-werkende werkzoekenden.

Kaart 1-01 toont het resultaat van deze clusteranalyse.

Sint-Joost-ten-Node en Sint-Jans-Molenbeek scoren veel slechter op de vijf indicatoren dan de andere gemeenten. Deze twee gemeenten worden ondergebracht in de categorie "lage status". In de vorige editie van de gezondheidsindicatoren behoorde Sint-Gillis ook tot de armste gemeenten, maar intussen sluit het profiel van deze gemeente meer aan bij de middengroep.

De gemeenten met de hoogste socio-economische status scoren veel beter op de vijf indicatoren dan het Brusselse gemiddelde. Deze gemeenten bevinden zich in het zuidoosten van het gewest (Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem, Watermaal-Bosvoorde en Ukkel), maar ook Sint-Agatha-Berchem en Ganshoren sluiten aan bij deze groep.

De gemeenten in de middengroep hebben een profiel dat het best aansluit bij het gewestelijk gemiddelde.

- (1) Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. Statistische Indicatoren van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – 2007, 2007-2009
- (2) Federaal Planbureau en Algemene directie Statistiek en Economische informatie. Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060, 1-136, 2008
- (3) Eurostat. Health Statistics - Atlas on mortality in the European Union, 2003
- (4) Vlaams Gewest. Sterftecertificaten alle overlijdens: (<http://www.zorg-en-gezondheid.be/sterfteatlas.aspx>)
- (5) WHO Health for all Mortality database (jan 2009): www.who.int/healthinfo/morttables/en/index.html
- (6) Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Welzijnsbarometer, Brussels armoederapport 2009, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2009
- (7) Roesems T., De Spiegelaere M., Deboosere P., Wayens B., Kesteloot C., Willaert D., Gadeyne S., Slegers K., Van Cutsem S., Marissal P., Vanderhoffen C., and Charles J. Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad 2006, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 2006